Pravo na život ili pravo na izbor?

Tadijan, Ria

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:287834

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Ria Tadijan

Pravo na život ili pravo na izbor?

Završni rad

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Željko Senković

Osijek, 2018.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za filozofiju/ Katedra za praktičnu filozofiju

Preddiplomski studij hrvatskoj jezika i književnosti i filozofije

Ria Tadijan

Pravo na život ili pravo na izbor?

Završni rad

Humanističke znanosti, filozofija, socijalna filozofija

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Željko Senković

Osijek, 2018.

Sadržaj

1. Uvod 1

2. Pravo na život i društvene okolnosti 2

3. Pobačaj 4

3.1. Pitanje pobačaja iz pozicije konzervativne struje 6

3.1.1. Stav Katoličke crkve o pobačaju 8

3.2. Pitanje pobačaja iz pozicije liberalne struje 9

4. Eutanazija 12

4.1. Povijest eutanazije i aktualno stanje u zemljama Europske unije 18

5. Zaključak 20

6. Popis literature i izvora 22

Sažetak

Pravo na život je jedno od temeljnih ljudskih prava, tek kada se ono ostvari ostvariva su sva ostala prava. Oko pitanja vezanog za pravo na život sukobljene su dvije struje – liberalna i konzervativna. Liberalna struja je dominantna struja u 19. stoljeću te se zalaže za apsolutnu individualnu slobodu po gotovo svakom pitanju, liberali se zalažu » za izbor«. Konzervativna struja vezana je uglavnom za stajalište Katoličke crkve te se temelji na stajalištu da je čovjek mikrokozmos koji ima posebne povlastice koje druga bića nemaju, konzervativci se zalažu za život. Temeljne teme koje suprotstavljaju te dvije struje su pitanje pobačaja i eutanazije. Liberali se zalažu za to da se fetusu ne mogu pripisati ista prava koja ima svaka osoba koja je pripadnik neke društvene zajednice i to zbog razloga što smatraju da se sva prava stječu tek nakon rođenja, neki pobornici ove struje smatraju da čak ni tek rođeno dijete ne može steći status ravnopravnog člana zajednice jer ne posjeduje samosvijest i ne može racionalno razmišljati te se zalažu za provođenje eutanazije u većini slučajeva. Temeljna zadaća konzervativaca je borba za pravo života fetusa koja nadilaze pravo majke na izbor, zalažu se za kontinuitet između oplođenog jajašca i djeteta te odbacuju bilo kakvu crtu razgraničenja.

Ključne riječi: *pravo na život, konzervativci, liberali, pobačaj, eutanazija*

Summary

The right to life is one of the fundamental human rights; it is only when it is actualized that all the other rights are feasible. Two issues of the right to life have been clashed - liberal and conservative. Liberals dominate during the 19th century and advocate absolute individual freedom for almost every issue, liberals plead for choice. Conservative currents are mainly related to the Catholic Church's view, and are based on the view that man is a microcosm with special privileges that other beings do not have, they plead for life. The two fundamental themes that contrast these two currents are the issue of abortion and euthanasia. Liberals argue that the fetus cannot attribute the same rights to as any member of the community because of the fact that all rights are only acquired by the act of birth; some liberals believe that even a newly born child cannot gain the status of an equal member of the community because it does not possess self-awareness and cannot rationally think. Liberals also tend to advocate for the implementation of euthanasia in most cases. The fundamental task of conservatives is to fight for the right to life of the fetus that goes beyond the mother's right of

choice; they believe in continuity between the fertilized egg and a child, and reject any line of delimitation.

Key words*: right to life, conservatives, liberals, abortion, euthanasia*

1. Uvod

Problem pobačaja i eutanazije ima dugu povijest, ali rasprava oko ova dva pitanja i dalje ne jenjava. Pitanja su to na koja svi pokušavaju dati odgovor, no bezuspješno jer se čini da postoji više odgovora. Rasprave se vode između pobornika liberalne i konzervativne struje tj. između onih koji se bore »za izbor« i onih koji se bore »za život«. Obje strane ove rasprave imaju čvrste stavove i dobre argumente za svoja razmišljanja, stoga se vrlo teško opredijeliti za jednu od te dvije struje. Crkva se na primjer oštro protivi pobačaju i eutanaziji kao činu zločina protiv života. S druge se strane nameću ljudska prava, odnosno pravo čovjeka da odluči što želi učiniti sa svojim tijelom i što je najbolje za njega i njegovu budućnost.

U ovom radu prvo će biti iznesene činjenice o pravu na život i društvene okolnosti, zatim će biti iznesene vrste pobačaja i njihova razlika. Oko same teme pobačaja iznesena su prvo konzervativna stajališta i stajalište katoličke crkve. Njihova temeljna zadaća je borba za pravo života fetusa koja nadilaze pravo majke na izbor. Najveći utjecaj na formiranje takvog stajališta imala je, i ima, Katolička Crkva čije protivljenje pobačaju seže u sam začetak religije. Konzervativci se zalažu za kontinuitet između oplođenog jajašca i djeteta te odbacuju bilo kakvu crtu razgraničenja i oni podižu status najranijeg embrija na onaj djeteta ili snižavaju status djeteta na onaj embrija, a sve to u svrhu zaštite fetusa koja se inače priznaje djetetu. Zatim su iznijeta liberalna stajališta. Temeljni stav liberala oko teme pobačaja je da se fetusu ne mogu pripisati ista prava koja ima svaka osoba koja je pripadnik neke društvene zajednice i to zbog razloga što smatraju da se sva prava stječu tek nakon rođenja. Liberalni pokret se osim prava na izbor što se tiče pobačaja bori i za pravo na slobodno korištenje kontracepcije, čemu se konzervativci i Katolička crkva žustro protive. Nakon teme pobačaja u ovom radu prelazi se na temu eutanazije, bit će objašnjeno što je eutanazija te njezine vrste, a to su dobrovoljna, protuvoljna i ne-dobrovoljna eutanazija. Dobrovoljna eutanazija predstavljala bi tip eutanazije koji se izvršava na zahtjev ubijene osobe. Eutanazija se smatra protuvoljnom ukoliko je osoba koja je eutanazirana bila sposobna pristati na svoju smrt, ali je izabrala nastaviti živjeti. Nedobrovoljna eutanazija je ona koja je počinjena bez izričitog pristanka osobe. Nakon osvrta na ove dvije teme bit će izveden zaključak.

2. Pravo na život i društvene okolnosti

Pravo na život je temeljno ljudsko pravo i ono je preduvjet svih ostalih prava. Tek kada čovjek postoji, kada ima pravo na postojanje može zahtijevati i ostvarivati ostala prava.[1] Kao i kod gotovo svakog etičkog pitanja, tako i kod ovog, postoje dvije struje koje su međusobno suprotstavljene – ona liberalna i ona konzervativnija. Liberalizam predstavlja dominantnu struju u 19. stoljeću, zauzima se za »apsolutnu vrijednost individualne slobode i slobodne osobne inicijative«[2] kojom upravlja racionalna volja. Neke osnovne liberalističke ideje su sloboda kao nepostojanje vanjskih zapreka da pojedinac djeluje po vlastitoj volji, željama i sklonostima, uz uvjet da ne ugrožava isto takvo pravo drugih i da ispunjava obveze koje je sam dobrovoljno preuzeo; jednakost ljudi bez obzira na razlike u vjeri, ideologiji, rasi, naciji, klasi, spolu, staležu, profesiji, imetku i političkim uvjerenjima; tolerancija različitih uvjerenja, mišljenja i djelovanja sve dok priznaju slobodu i jednakost kao pravo svih članova zajednice i ne teže njihovu nasilnom ukinuću te individualizam kao načelo ustrojstva društva. Pojedinac u liberalizmu ima za cilj ostvarenje samoga sebe i svoje sreće.[3] Iako zastupnici liberalizma priznaju pravo na život kao temeljno ljudsko pravo, koje prema tomu uživa status nepovrjedivosti, oni istovremeno u raspravama o pobačaju nisu skloni to pravo na život priznati ljudskom embriju. Na pitanje radi li se kod ljudskoga embrija o osobi, oni žele sugerirati da je moguće racionalno dokazati da embrij nije osoba. Još jedno pitanje je važno u liberalnom načinu razmišljanja, a to je ima li žena pravo na pobačaj ili ne. Budući da je žena odrasla, slobodna i svjesna osoba, pa kao takva ima pravo raspolagati svojim tijelom, a sve to ljudsko biće u majčinoj utrobi u tom stadiju svojega razvoja još nije u stanju, onda žena ima pravo odlučiti se na pobačaj.[4] Što se tiče konzervativnijih stajališta, jedno od njih zastupa Katolička crkva. Nauk Katoličke crkve se temelji na objavi te vidi u čovjeku središte svemira. Čovjek je za katolike mikrokozmos, svijet u malom, neusporedivo više od ostaloga živog i neživog svijeta, obdaren posebnim darovima duše i tijela.[5] Katolici zastupaju stajalište da čovjek uživa posebne povlastice koje druga bića ne mogu imati kao što su pravo na život,

[1]Čehok, Koprek, *Etika: priručnik jedne discipline* (Zagreb: Školska knjiga, 1996), str. 268.

[2]Lorenzetti, »Liberalizam«, u: A. Starić (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009), str. 585.

[3]Aničić, Janković, »Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku Crkve«, *Diacovensia : teološki prilozi*, Vol.19 No.2 (Đakovo, 2011.), od str. 215 do 249, na str. 218.

[4]Aničić, Janković, »Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku Crkve«, str. 221

[5]Isto, str. 231.

tjelesni integritet, sredstva potrebna za život, pravo da teži svojem krajnjem cilju, pravo na vlasništvo, pravo na udruživanje i druga.[6] Budući da je čovjek društveno biće, upravo društvo je zaduženo za promicanje čovjekovih prava. Za razliku od liberalizma, koji društvo podređuje ciljevima pojedinca, crkva pojedinca vidi u organskom jedinstvu i uzajamnoj suradnji s društvom te pojedinac jedino tako može ostvariti svoju težnju za srećom.[7] U kršćanskom učenju život se gleda kao veliko dobro, nad kojim čovjek nema ovlasti. Svijest o dostojanstvu čovjeka rađa strahopoštovanje prema ljudskom životu. Zaštita prava na život kod kršćana ima u vidu sljedeće konkretne aspekte:

a) legitimna obrana vlastitoga i tuđega života;

b) zabrana ubojstva, u što spadaju sama zabrana ubojstva nevine osobe, suicid, potpomognuti abortus, eutanazija;

c) zaštita fizičkoga integriteta, koja obuhvaća zabranu osakaćivanja samoga sebe, sterilizaciju, zlostavljanje, terorizam, otmice, ugrožavanje vlastitoga i tuđega života i zdravlja;

d) pravo na uzdržavanje, koje se proteže na pravo na vlasništvo i pravo na rad kojim čovjek osigurava svoj život, pravo na čovjeka dostojne uvjete rada;

e) pravo na prenošenje života unutar i kao plod bračne ljubavi dviju osoba različitoga spola, što uključuje i pravo na uzdržavanje, slobodan razvoj i zaštitu obiteljske zajednice te skrb za fizički i duhovni odgoj djece;

f) pravo na osobni identitet i biološki integritet, što isključuje sve oblike biotehničke manipulacije ljudskim genetskim nasljeđem u početku ili u bilo kojem trenutku života.[8]

Crkva dosljedno naučava da se od samoga začeća život svakoga ljudskog bića mora apsolutno poštivati jer je čovjek jedini stvor na zemlji kojega je Bog htio radi njega samoga. Ljudski je život svet jer od samoga početka uključuje Božje stvaralačko djelovanje te je Bog jedini gospodar života od njegova početka do njegova kraja te nitko i ni u kojim okolnostima ne može sebi uzeti pravo da izravno uništi nevino ljudsko biće.[9] Što se tiče stanja u Republici

[6] Isto, str. 231.

[7] Isto.

[8] Isto, str. 237.

[9] Isto.

Hrvatskoj, Ustav Republike Hrvatske u članku 21. propisuje: »Svako ljudsko biće ima pravo na život. U Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne.«[10] te je pobačaj dozvoljen.

3. Pobačaj

Jedno od etičkih pitanja koje izaziva najviše kontroverzi je, svakako, ono koje se tiče rasprave o pobačaju. Oko pitanja pobačaja bore se dvije strane, ali niti jedna od njih nije imala previše uspjeha u promjeni razmišljanja svojih protivnika.Vrlo je teško iznijeti univerzalnu definiciju pobačaja s obzirom na to da postoji više područja koja se bave pitanjem pobačaja i svako ju različito definira, neka od tih područja su etika, filozofija, sociologija, medicina, pravo itd. Iako različite, sve te definicije mogu se složiti oko jedne stvari, a to je da je pobačaj prekid trudnoće. Postoje različite vrste pobačaja koje se navode u literaturi:

a) Namjerni, hotimični pobačaj

Namjerni pobačaj nastupa u trenutku kada majka djeteta donese odluku da želi prekinuti trudnoću. Ukoliko se majka djeteta odluči na ovakvu odluku, stručno medicinsko osoblje će izvršiti pobačaj samo ako se utvrdi da trudnoća ne traje duže od deset,u nekim slučajevima i dvanaest tjedana. Prema članku 15, Zakona o prekidu trudnoće: »Prekid trudnoće se može izvršiti do isteka deset tjedana od dana začeća. Nakon isteka deset tjedana od dana začeća, prekid trudnoće može se izvršiti samo po odobrenju komisije, a pod uvjetima i po postupku utvrđenom ovim zakonom.«[11] Iako je pobačaj u ovom slučaju majčina odluka da prekine trudnoću, on je i zakonski reguliran jer se razvoj fetusa u prvim tjednima razlikuje od njegovog kasnijeg razvoja, jer daljnjim protekom vremena fetus se razvija i postaje sve neovisniji o majčinom tijelu. Povodi za namjerni pobačaj su različiti, neki koji se smatraju najčešćima su: pobačaj kao kontracepcijska metoda, osobne i obiteljske teškoće materijalne i duševne prirode, pitanje društvenog položaja, trudnoća do koje je došlo silovanjem ili rodoskvrnućem, slučajevi bolesti djeteta i ugroženosti majčinog života te obični hir neodgovornosti na spolnom području.[12]

[10] *Ustav Republike Hrvatske*, raspoloživo na: https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske

[11] *Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece*, raspoloživo na: http://www.propisi.hr/print.php?id=9842>

[12]Čehok, Koprek, *Etika: priručnik jedne discipline*, str. 271.

b) Terapijski pobačaj

Terapijski pobačaj je pobačaj koji se izvršava iz zdravstvenih razloga, a to su: medicinska indikacija, jer je dijete bolesno. Kontroverznije struje smatraju ovakvu vrstu pobačaja krinkom za ubojstvo neželjenog djeteta koje je, u većini slučajeva, plod neuspjele kontracepcije te smatraju da se ovakav pobačaj ne može nazvati terapijskim jer nikoga ne liječi nego, naprotiv, ubija.[13]

c) Eugenetički pobačaj

Eugenetički pobačaj je vrsta pobačaja kojom se zahtijeva prekid trudnoće tj. izbjegava se porod djeteta kojemu je oštećen ili poremećen genetski zapis. Roditelji koji se odluče za takav pobačaj smatraju da takvo dijete ne treba biti rođeno jer će biti bolesno, nesretno te će predstavljati društveni i ekonomski teret za cijelu obitelj i zajednicu te postoji rizik da takvo dijete postane prenositelj nasljednih genetskih bolesti. Kontroverznije struje smatraju: »Klasični rasizam je išao za čistom rasom. Genetski rasizam ide za čistim čovječanstvom. Polazi se od prikrivenog i naoko prihvatljivog ali u biti pogrešnog stava: zdravi su dobri, bolesni su zli.«[14]

d) Indirektni, neželjeni pobačaj

Indirektni pobačaj je onaj koji je neželjen, on je posljedica terapijskog zahvata. Primjer takvog stanja je kad je majka trudna, a ozbiljno bolesno te joj je život u opasnosti i mora se liječiti. Majci se daju lijekovi koji će joj spasiti život, ali za posljedicu imaju neželjeni učinak smrti djeteta tj. pobačaj. [15]

e) Spontani pobačaj

Spontani pobačaj je neželjeni gubitak fetusa koji najčešće nastupa zbog infekcija, pretilosti, disbalansa hormona, stresa te konzumiranja alkohola i droge. Na spontani pobačaj je u većini slučajeva teško utjecati jer je nepredvidiv i postoji više faktora koji ga mogu izazvati.

Što se tiče same povijesti pobačaja, Singer navodi: »Do 1967. godine pobačaj je bio nezakonit u gotovo svim zapadnim demokracijama osim Švedske i Danske. Tada je Velika Britanija promijenila svoj zakon, dopustivši pobačaj iz obuhvatnih društvenih razloga, a 1973. godine,

[13] Isto, str. 272.

[14] Isto.

[15] Isto, str. 273.

u slučaju *Roe vs. Wade*, Vrhovni sud Sjedinjenih Država odlučio je da žene imaju ustavno pravo na pobačaj tijekom prvih šest mjeseci trudnoće. Sve su zapadnoeuropske zemlje – uključujući rimokatoličke države poput Italije, Španjolske i Francuske – liberalizirale svoje zakone o pobačaju. Tom se trendu oduprla samo Republika Irska.«[16] Što se tiče rokova za izvršenje pobačaja, u većini zemalja Europske unije pobačaj se može obaviti do 12 tjedana trudnoće, osim u Švedskoj, u kojoj je namjerni prekid trudnoće moguće obaviti do 18 tjedna. Pobačaj je zakonski dozvoljen do 12 tjedna trudnoće u Njemačkoj, Austriji, Belgiji, Bugarskoj, Danskoj, Estoniji, Francuskoj, Grčkoj, Mađarskoj, Litvi, Latviji, Češkoj, Rumunjskoj, Slovačkoj i Sloveniji. U Poljskoj, Španjolskoj, Portugalu i na Cipru pobačaj se može primijeniti jedino u slučaju silovanja i ozbiljnih zdravstvenih razloga – ako je u opasnosti život majke ili ploda. Irska ima vrlo rigorozan zakon što se tiče pobačaja i on se može obaviti samo u slučaju da je ugrožen život majke. Malta je pak jedina europska zemlja koja bez ikakve iznimke zabranjuje pobačaj.

3.1. Pitanje pobačaja iz pozicije konzervativne struje

Konzervativcima u ovom slučaju bi se moglo nazvati one koji se bore »za život«. Njihova temeljna zadaća je borba za pravo života fetusa koja nadilaze pravo majke na izbor. Najveći utjecaj na formiranje takvog stajališta imala je, i ima, Katolička crkva čije protivljenje pobačaju seže u sam začetak religije. Konzervativci se zalažu za kontinuitet između oplođenog jajašca i djeteta te odbacuju bilo kakvu crtu razgraničenja.[17] Stoga, oni podižu status najranijeg embrija na onaj djeteta ili snižavaju status djeteta na onaj embrija, a sve to u svrhu zaštite fetusa koja se inače priznaje djetetu.[18] Liberali se zalažu za crte koje razgraničavaju jajašce i dijete, a to su: rođenje, sposobnost preživljavanja izvan majčina tijela, pomicanje fetusa i začetak svijesti.[19]

a) Rođenje

Rođenje je najvidljivija moguća crta razgraničenja i kao takva bi liberalima najbolje odgovarala. Samim činom rođenja dijete postaje vidljivo, može ga se dotaknuti, dobiva ime,

[16]Peter Singer, *Praktična etika* (Zagreb: KruZak, 2003), str. 104.

[17]Peter Singer, *Praktična etika*, str. 104.

[18]Isto.

[19]Isto.

može ga se mirisati i milovati. Mi smo ma nje uznemireni uništenjem fetusa koji ne možemo vidjeti, nego smrću djeteta. Problem kod ove crte razgraničenja je u tome što se nedonošče rođeno ranije, iako je manje razvijeno od fetusa kojemu se bliži rođenje, smatra osobom dok se fetus i dan prije rođenja ne smatra osobom iako se po ničem bitnom ne razlikuje od djeteta starog jedan dan. Stoga konzervativci ukazuju na to da je pogrešno smatrati da ne smijemo ubiti nedonošče, a da smijemo ubiti fetus koji je razvijeniji od tog nedonošča.[20] Stoga, smještaj djeteta izvan ili unutar maternice ne bi trebao činiti toliku razliku za pogrešnost njegova ubijanja.[21]

b) Sposobnost preživljavanja izvan majčina tijela

Druga predložena granica je sposobnost fetusa da preživi izvan majčina tijela. Iz toga je vidljivo da se granica pomiče unatrag. Upravo je sposobnost preživljavanja izvan majčina tijela bila točka na koju se Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih država pozvao u slučaju Roe vs. Wade (tim slučajem je ozakonjen pobačaj u SAD-u). Granica do koje je tad bio dozvoljen pobačaj bio je kraj šestog mjeseca trudnoće, te je tada Vrhovni sud SAD-a odlučio da država ima legitiman interes za zaštitu potencijalnog života, a taj interes postaje obavezan kod sposobnosti preživljavanja izvan majčina tijela jer je fetus tad sposoban za samostalan i smislen život izvan maternice.[22] Prigovor ovom razgraničavanju je taj da se s razvitkom medicinske tehnologije pomiče točka na kojoj fetus može preživjeti izvan majčina tijela. »Prije trideset godina općenito je bilo prihvaćeno da dijete rođeno više od dva mjeseca prerano ne može preživjeti. Sada se šestomjesečni fetus – tri mjeseca preuranjeno – nerijetko može spasiti zahvaljujući sofisticiranim medicinskim tehnikama, a preživjeli su i fetusi rođeni nakon tek nešto više od pet i pol mjeseci trudnoće.«[23] Singer se pita hoćemo li mi danas zbog medicinskog napretka reći da fetus star šest mjeseci sad ne treba pobaciti, ali da ga se prije trideset godina mogli pobaciti bez da se to smatra pogrešnim?[24] Kod ove crte razgraničavanja bitna je i lokacija rođenja tog šestomjesečnog fetusa. Šestomjesečni fetus ima dobre izglede da preživi u gradu koji ima najnoviju medicinsku tehnologiju, dok su mu takvi izgledi nikakvi u nekom udaljenom ili odvojenom selu u Čadu ili Novoj Gvineji. Pita je li toj ženi sada kada se nalazi u Novoj Gvineji dopušteno pobaciti, ali da je pobacila prije odlaska iz New Yorka to

[20] Isto, str. 105.

[21] Isto.

[22] Isto, str. 104.

[23] Isto, str. 106.

[24] Isto.

bi bilo pogrešno? Ukazuje na to da se putovanjem ne mijenja status fetusa i postavlja pitanje zašto bi putovanje uklonilo njegovo pravo na život?[25]

c) Pomicanje fetusa

Pomicanje fetusa je treća granica koja se predlaže, to je vrijeme kada majka prvi put osjeti pomak fetusa. U tradicionalnoj katoličkoj teologiji trenutak pomicanja fetusa smatrao se trenutkom kada fetus dobije dušu. U kršćanskom stajalištu duša je ono što odvaja ljude od životinja, stoga je za njih taj trenutak jako važan. Takvo razmišljanje zastarjelo je te ga sad odbacuju i teolozi. Ta granica je neodrživa zato što postoje dokazi da je fetus živ i prije nego što majka može osjetiti njegovo micanje. Ako se pomicanje postavi kao bitan kriterij osobnosti, onda se nepokretnim ljudima oduzima status osobe.[26]

d) Svijest

Svijest je posljednja granica koja se predlaže. Kretanje bi se moglo uzeti u obzir kao indikacija postojanja svijesti, tj. oblika svijesti kod fetusa. Pozivanje na svjesnost nije uobičajeno jer konzervativci žele zaštititi život od začeća bez obzira na svjesnost, oni pokazuju filmove u kojima se pojavljuje tihi vrisak fetusa prilikom pobačaja, ali je to tek puko sredstvo kojim bi se utjecalo na osjećaje neopredijeljenih. S druge strane liberali pozivanje na odsutnost sposobnosti svijesti smatraju opasnom strategijom, jer se već u šestom tjednu trudnoće fetus pomiče, a u sedmom već postoji moždana aktivnost kojom fetus postaje sposoban da osjeća bol.[27]

3.1.1. Stav Katoličke crkve o pobačaju

Stav Katoličke crkve je da je pobačaj zločin protiv života, oni izjednačuju prava ljudskog bića od začeća s pravima rođenih osoba i smatraju pobačaj ubijanjem nevinog ljudskog bića. Stav crkve se između ostalog temelji na znanstveno dokazanoj činjenici da se otkucaji ljudskog srca mogu primijetiti već osamnaest dana nakon začeća. Pobornike ovakve struje ne bi mogao nikakav zakon razuvjeriti u njihovom snažnom stavu oko te teme. Božji zakon je onaj koji određuje da je pobačaj ubojstvo, što se potvrđuje u petoj božjoj zapovijedi koja glasi: »Ne

[25] Isto.

[26] Isto, str. 107.

[27] Isto.

ubij!« Crkva u svom stavu ide do te granice da smatraju da pobačaj nije dopušten niti u slučaju silovanja ili rodoskvrnuća jer nedužno ljudsko biće nije krivo za takav razvoj situacije. U jedanaestoj enciklici Pape Ivana Pavla II *Evangelium vitae* obrađuju se upravo pitanja pobačaja, smrtne kazne, eutanazije, samoubojstva itd. On već na samom početku enciklike tvrdi da je život svet i nepovrediv, svetost i nepovredivost života proizlaze iz istine o čovjeku, o njegovoj osobi i dostojanstvu, o njegovom podrijetlu i zadnjem usmjerenju i to gledano sa strane Objave, u svjetlu Krista.[28] Papa se ne ustručava hotimični pobačaj nazivati namjernim ubojstvom. Nadalje on naglašava kako odgovornost za pobačaj ne snosi samo majka djeteta već svatko tko je na bilo koji način, izravno ili neizravno, utjecao na njenu odluku, prisilio je ili joj pomogao u izvršenju istog. Iz toga razloga spominje očeve koji ili prisiljavaju majku na takav čin ili je podupiru u njenoj odluci, liječnike, koji su osposobljeni za izvršavanje pobačaja ali i zakonodavce koji su omogućili da pobačaj bude legalan.[29] Papa osuđuje i analize kojima se vrši provjera nepravilnosti u razvoju fetusa, smatra da se uporabom takvih metoda te mogućim saznanjima o anomalijama u razvoju budući roditelji dovode u dilemu. On smatra da se roditelji koji su suočeni s rezultatima takvog testa često odlučuju na pobačaj jer smatraju da se neće moći nositi s bolešću djeteta.[30] Iako je enciklika objavljena 1995. godine, stav crkve oko pobačaja i dalje je ostao isti.

3.2. Pitanje pobačaja iz pozicije liberalne struje

Liberalima bi se u ovom slučaju moglo nazvati one koji se bore »za izbor«. Temeljni stav liberala oko teme pobačaja je da se fetusu ne mogu pripisati ista prava koja ima svaka osoba koja je pripadnik neke društvene zajednice i to zbog razloga što smatraju da se sva prava stječu tek nakon rođenja, neki pobornici ove struje smatraju da čak ni tek rođeno dijete ne može steći status ravnopravnog člana zajednice jer ne posjeduje samosvijest i ne može racionalno razmišljati. Liberalni pokret se osim prava na izbor što se tiče pobačaja bori i za

[28]Luka Tomašević, »"Ne ubij!" Sveti zakon Božji«, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, Vol. 37 No 1. (Makarska, 1997.), od str. 37 do 68, na str. 42

[29]Tomašević, »"Ne ubij!" Sveti zakon Božji«, str. 53.

[30]Isto, str. 55.

pravo na slobodno korištenje kontracepcije, čemu se konzervativci i Katolička crkva žustro protive.[31] Neki od argumenata kojima se vode pobornici pokreta za izbor su:

a) Argument početka života, ljudske osobe i sukoba prava[32]

S obzirom da liberali smatraju da fetus nije potpuna ljudska osoba, poštovanje prema njemu i emocionalne zahtjeve mora se prepustiti onom o čijoj brizi ovisi, a to je u ovom slučaju trudna žena. Oni smatraju da se u sukobu interesa fetusa i žene uvijek prevaže na stranu »pune osobe« jer prava aktualne osobe prevažu nad onima potencijalne – fetusa.[33]

b) Argument zakona s lošim posljedicama i područje privatnog morala[34]

Jedan od argumenata kojim se liberali vode je taj da pobačaj treba biti slobodan jer restriktivni zakoni koji zabranjuju pobačaj ne rješavaju problem nego ga samo potiskuju u podzemlje.[35] Posljedice takvog restriktivnog zakona tjeraju žene koje se odluče na pobačaj da odlaze nestručnim liječnicima ili da pokušavaju s pučkim lijekovima. Sigurnost pobačaja koji obavlja stručni liječnik je siguran kao i svaka druga medicinska operacija, dok ilegalni pobačaj obavljen od strane nekvalificiranog liječnika često rezultira ozbiljnim medicinskim komplikacijama te smrću.[36] Liberali se u ovom slučaju bore protiv zakona, ne dokazujući da je pobačaj dobar. Zakon ne postoji kako bi nužno nametao moralno ponašanje svojim odredbama, jer prisila na moralno ponašanje može imati neželjene posljedice, u ovom slučaju ugrožavanje zdravlja žene.[37] Također ta struja zalaže se i za to da u svakoj državi treba postojati privatni socijalni i fizički »prostor« u koji se zakoni ne miješaju[38], u takvom »prostoru« čovjek bi trebao biti slobodan činiti sa svojim tijelom što želi, ali pod pretpostavkom da nikome ne šteti. Spolnost sa svim svojim posljedicama spada u tu sferu privatnog prostora.[39]

---

[31]Gordana Cerjan-Letica, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, *Revija za sociologiju*, Vol.28 No.1-2 (Zagreb, 1997.), od str. 1 do 18, na str. 1.

[32]Cerjan-Letica, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, str. 1.

[33] Isto, str. 2.

[34] Isto.

[35] Singer, *Praktična etika*, str. 108.

[36] Isto.

[37]Cerjan-Letica, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, str. 2.

[38] Signer, *Praktična etika*, str. 109.

[39]Cerjan-Letica, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, str. 2.

c) Argumenti prava i dužnosti[40]

Signer navodi primjer koji je iznijela Judith J. Thompson, ona se zalaže za slobodu pobačaja i to stajalište izvodi iz teorije koja podrazumijeva neobvezu djelovanja i omogućuje opravdanje postupaka neovisno o njihovim posljedicama.[41] Primjer glasi ovako: »Zamislite, kaže ona, da se jednog jutra probudite našavši se u bolničkome krevetu, nekako povezani s nesvjesnim čovjekom u susjednome krevetu. Rečeno vam je da je taj čovjek čuveni violinist s bubrežnim oboljenjem. Jedini način da on preživi jest da njegov krvotok bude spojen na nečiji tuđi krvotok iste krvne skupine, a vi ste jedina osoba s odgovarajućom krvi. Zbog toga vas je društvo ljubitelja glazbe otelo, dalo izvesti operaciju spajanja, i eto vas tu gdje jeste. Budući da se sada nalazite u uglednoj bolnici, vi možete, ukoliko želite, narediti liječniku da vas razdvoji od violinista, ali violinist će tada sigurno umrijeti. S druge strane, ostanete li spojeni samo (samo?) devet mjeseci, violinist će se oporaviti, a vi ćete se moći otkopčati da ga ne ugrozite.«[42] Thompsonin argument temelji se na analogiji s pobačajem, ukoliko žena zatrudni ne svojom voljom, dakle npr. silovanjem ili otmicom žena je prisiljena devet mjeseci biti vezana uz drugo ljudsko biće – fetus, jer njegov život ovisi o njezinom. Takva situacija za ženu je neočekivana i nimalo ugodna, smatralo bi se nesebičnim kada bi ona svoje tijelo dala devet mjeseci na korištenje, ali Thompsonova zaključuje kako pravo na život violinista/fetusa ne uključuje i pravo na korištenje tijela drugog ljudskog bića/trudne žene.[43]

d) Argument kontrole vlastita tijela i moralnosti prakse[44]

Rosalind Pollack Petchesky zalagala se da se pravo žene reproduktivne slobode smješta u područje moralne prakse. Moralna načela, prema njoj, ovise o socijalnim uvjetima i stvaraju se u konkretnim životnim situacijama. »Tako dugo dok će se trudnoća događati u ženskim tijelima, mijenjati njihova tijela i restrukturirati njihove živote, sve dotle neće biti ostvareni uvjeti u kojima žene ne bi trebale imati mogućnost sigurnog pobačaja i pravo na konačnu odluku.«[45] Također, ona naglašava da treba napraviti razliku između političke strane problema i moralne strane. Politička strana bavi se time tko treba odlučiti o pobačaju, dok se moralna

[40] Isto.

[41] Isto.

[42] Singer, *Praktična etika*, str. 110.

[43] Cerjan-Letica, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, str. 2.

[44] Isto.

[45] Rosalind Pollack Petchesky, »Reproduction, Ethics, and Public Policy: The Federal Sterilization Regulations«, 1979., str. 360. raspoloživo na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.2307/3561518

strana bavi tim je li pobačaj loš ili dobar. Jednakopravnost žena uključuje i to da žena odlučuje o i kontrolira vlastito tijelo, što podrazumijeva i pravo odluke hoće li, kad, s kim i u kojim uvjetima roditi dijete.[46]

e) Argument vrijednosti života (fetusa)[47]

Slabost konzervativne argumentacije protiv pobačaja Singer vidi u naglašavanju posebnog statusa ljudskog života. Ako se protivljenje usmrćivanju temelji na činjenici da je neko biće pripadnik ljudske vrste, a dopušta ako to nije, ona takvo suprotstavljanje ima religijsko, a ne moralno značenje.[48] Ukoliko bi ljudskim bićem smatrali osobu, što za fetus ne možemo vjerodostojno tvrditi, onda se procjenjuje da je fetus ljudsko biće i da ga se zbog toga ne smije usmrtiti. Singer tvrdi da život fetusa ima jednaku vrijednost kao život neljudskog bića jer su na istoj razini racionalnost, samosvijesti i osjetilnost. Signer zaključuje da budući da fetus nije osoba nema jednako pravo na život kao osoba. Pošto fetus nije osoba, nema ni jednako pravo na život kao osoba. (...) pobačaj prekida jedan život koji svakako ima intrizičnu vrijednost i zato ga ne smijemo olako shvatiti - ali bitni interesi žene imaju prednost pred rudimentarnim interesima fetusa. Čak iako je pobačaj izveden u uznapredovaloj trudnoći, iz razloga vrlo površnih, zapravo je teško osuditi abortus u društvu u kojem se mnogo razvijeniji oblici života kolju zbog okusa svoga mesa.«[49]

4. Eutanazija

Eutanazija nam je poznata kao čin bezbolnog samilosnog usmrćivanja. Eutanazija spada u područje bioetike. Eutanazija znači bezbolna smrt, namjerno skraćivanje ljudskoga života kako bi se neizlječivom bolesniku skratile patnje. Iako se doslovno prevodi kao »lagana smrt« eutanazija je etičkim i pravnim normama u većini zemalja zabranjena.[50] Zabrani eutanazije doprinosi Hipokratova zakletva koja glasi: »Apsolutno ću poštovati ljudski život od samoga začetka. Niti pod prijetnjom neću dopustiti da se iskoriste moja medicinska znanja suprotno

[46] Cerjan--Letica, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, str. 3.

[47] Isto.

[48] Isto.

[49] Singer, *Praktična etika*, str. 114.

[50] Fahrudin Kulenovic, »Etički izazovi našeg vremena«, *JAHR*, vol. 3 br. 6 (Sarajevo,2012.), od str. 487 do 492, na str. 489.

zakonima humanosti.«[51] Te se može vidjeti iz same zakletve da je pomaganje u oduzimanju života suprotno liječničkoj etici. Naziv euthanasia prvi je uporabio Francis Bacon (1561–1626) u svojem djelu *Novi organon* (1620). Koncept lagane smrti se mijenjao i razvijao tijekom povijesti ovisno o društvu i kulturi kojima osoba pripada. Danas suvremeno individualizirano zapadno društvo ohrabruje pojedinca da sam odredi svoje vrijednosti i napiše scenarij vlastitog umiranja i smrti.[52] Tijekom povijesti i u raznim civilizacijama na eutanaziju se različito gledalo. Neka primitivna plemena primjenjuju eutanaziju udaljujući starce i nemoćne iz svoje sredine. Deontologija starogrčkog liječnika protivila se eutanaziji, premda su se neki filozofi, kao npr. Platon, zauzimali za »zdravo društvo« i zagovarali zabranu liječenja neizlječivih pacijenata. Stari su Rimljani sasvim otvoreno zagovarali eutanaziju i samoubojstvo, dok su je kršćanstvo i islam izričito zabranjivali. Pravni sustavi pristupaju problemu eutanazije na tri načina:

a) većina pravnih sustava ne vodi računa o posebnoj naravi eutanazije pa takvo usmrćenje kažnjava kao i bilo koje drugo ubojstvo,

b) neki pravni sustavi prihvaćaju eutanaziju i ne kažnjavaju onoga tko pomaže drugom umrijeti (Nizozemska, dijelovi Australije),

c) neki pak pravni sustavi ubojstvo na zahtjev tretiraju kao poseban oblik ubojstva koji se blaže kažnjava (Hrvatska, Njemačka, Austrija i dr.).[53]

Pitanje života i smrti za čovjeka je aktualno pitanje praktičnog života i teoretskih razmatranja u literaturi, filozofiji, antropologiji, biologiji, teologiji itd.. Na to pitanje postoje dva odgovora: prvi, smrt je kraj imanentnog života i dok život traje treba ga dobro proživjeti; drugi, život je prolazan, a smrt je mogućnost njegove transcendencije-ukoliko postoji vjera u transcedentno.[54] Singer eutanaziju definira kao ubijanje onih koji su neizlječivo bolesni i u velikoj boli ili mukama, radi samih onih koje se ubija, a kako bi ih se poštedjelo daljnje patnje ili muka.[55] Šegota navodi dvije vrste eutanazije: pasivnu i aktivnu. Pasivna eutanazija

[51] *Medicinska enciklopedija*, Vol. 2 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1967), str. 38.

[52] Maca Cicak, »Aspekti dobre smrti«, *Ljetopis socijalnog rada*, vol. 15 br. 1 (Zagreb, 2008.), od str. 93 do 111, na str. 96.

[53] http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18670

[54]Ivan Cifrić, »Odgovornost za život u kontekstu bioetičkih pitanja«, *Socijalna ekologija*, vol. 14 br. 5 (Zagreb,2005.), od str. 295 do 326, na str. 300.

[55] Peter Singer, *Praktična etika*, str. 132.

predstavlja dozvoljavanje pacijentu da umre tako da se medicinsko osoblje suzdrži od mjera koje održavaju pacijenta na životu ili da se takve mjere prekinu u daljnjem tretmanu. Aktivna eutanazija predstavlja okončavanje bolesnikova života pomoću smrtonosne injekcije ili smrtonosne doze lijeka.[56] Singer razlikuje tri vrste eutanazije : dobrovoljnu, protuvoljnu i ne-dobrovoljnu.

a) Dobrovoljna eutanazija

Dobrovoljna eutanazija predstavljala bi tip eutanazije koji se izvršava na zahtjev ubijene osobe. »Dobrovoljna eutanazija je slučaj pomaganja u umiranju na zahtjev ili molbu bolesnika, za razliku od nedobrovoljne kod koje tog zahtjeva nema jer je bolesnik bez svijesti i sl.«[57] Problem kod ove vrste eutanazije je što se teško razgraničava od pomoći pri samoubojstvu.[58] Svakako, medicinsko osoblje igra veliku ulogu u dobrovoljnoj eutanaziji, na njima je da pomognu ljudima koji se odluče na takav nimalo lak korak. Kada se radi o ljudima koji su na palijativnoj skrbi velika je etička dvojba za liječnika da li uvesti novo ili obustaviti liječenje koje neće bitno produžiti bolesnikov život, a izvrgnut će bolesnika bijedi i bolu u posljednjim trenutcima života, kao na primjer priključenje na respirator ili parenteralna hidracija i prehrana.[59] »U Nizozemskoj je ovakav postupak legaliziran još 1973. On se osniva na odluci liječnika (kad se radi o neautonomnom bolesniku) da se ne uvodi liječenje ili da se prekine već započeto liječenje, čiji će učinak biti samo produženje umiranja. Polazi se od ideje da bolesniku treba dopustiti da umre... i to od svoje bolesti. Za liječnika je svakako problem sa sigurnošću odrediti trenutak u kojem život bolesnika ide kraju. Autonomni bolesnik ima pravo prihvatiti ili odbiti od liječnika ponuđeno liječenje ili njegov prestanak.« [60]Singer navodi primjer Dr. Jacka Kevorkiana koji je bio patolog iz Michigana : »...otišao je korak dalje kada je napravio "stroj za samoubojstvo" kako bi smrtno bolesnima pomogao izvršiti samoubojstvo. Stroj se sastojao od metalnog držača s tri različite bočice spojene na cjevčicu poput one što se koristi za davanje infuzije. Liječnik uvuče cjevčicu u venu pacijenta,

[56] Ivan Šegota, »Nova medicinska etika i eutanazija«, *Društvena istraživanja*, vol. 5 br. 3-4 (Rijeka, 1996.), od str. 699 do 707, na str. 700.

[57] Dragutin Novaković, »Eutanazija i situacije umiranja«, *Revija za sociologiju*, vol. 21 no.2 (Zagreb,1990.), od str. 193 do 252, na str. 196.

[58] Singer, *Praktična etika*, str. 133.

[59] Anica Jušić, »Palijativna medicina-palijativna skrb«, *Medicus*, vol. 10 br. 2 (Zagreb, 2011.), od str. 247 do 252, na str, 252.

[60] Isto.

ali na ovome stupnju kroz nju može proći samo bezopasna slana otopina. Pacijent po tom može pritisnuti prekidač, što će sredstvu koje izaziva komu omogućiti prolaz kroz cjevčicu; nakon toga slijedi smrtonosno sredstvo sadržano u trećoj bočici.«[61] U lipnju 1990. godine Janet Adkins potražila je pomoć doktora Kevorkiana i iznijela mu svoju želju da bi radije umrla brzom i bezbolnom smrću nego prolazila kroz sve bolne stadije umiranja, na što joj je on dao da se posluži njegovim strojem. Doktor je bio prisutan tijekom cijelog procesa Janetionog eutanaziranja te je nakon njezine smrti nazvao policiju. Kasnije je bio optužen za ubojstvo, ali je sudac odbio otvaranje sudskog procesa zbog toga što je Janet sama prouzročila svoju smrt, nakon toga doktor Kevorkian je ustupio korištenje svog stroja još dvjema ljudima.[62] Sudjelovanje medicinskih djelatnika u činu eutanazije i njihovo udovoljavanje zahtjevima za pomoć pri samoubojstvu obično su povezani sa samilošću i željom da se umanje bolovi i skrate patnje bolesnika. Međutim protivnici eutanazije, posebice u nekim europskim zemljama, takve razloge ne uvažavaju. [63] Postoji i druga vrsta dobrovoljne eutanazije, a to je ona u kojoj osoba dobrog zdravlja potpiše pismeni zahtjev za eutanaziranjem ukoliko bi uslijed nesretnog događaja ili bolesti bila nesposobna da u tom trenutku donese ili izrazi svoju želju za umiranjem.[64] Signer iznosi argumente za opravdanje dobrovoljne eutanazije te kaže da povremeno može biti ispravno spriječiti ljude da donesu odluke koje nisu zasnovane racionalno i za koje smo sigurni da će ih oni kasnije požaliti, međutim zabrana dobrovoljne eutanazije ne može se opravdati paternalističkim osnovama, jer dobrovoljna eutanazija je čin za koji postoje dobri razlozi. »Dobrovoljna se eutanazija događa samo kada osoba-prema najboljim medicinskim spoznajama-pati od neizlječivog i bolnog ili izuzetno mučnog stanja. U tim okolnostima se može reći kako je odluka da se brzo umre očito iracionalna. Snaga argumenta za dobrovoljnu eutanaziju leži u ovoj kombinaciji poštivanja preferencija ili autonomije onih koji se odlučuju za eutanaziju. te jasne racionalne osnove same odluke.«[65]

[61] Singer, *Praktična etika*, str. 133.

[62] Isto, str. 133.

[63] Šegota, »Nova medicinska etika i eutanazija«, str. 704.

[64] Singer, *Praktična etika*, str. 134.

[65] Isto, str. 151.

b) Protuvoljna eutanazija

Druga vrsta eutanazije koju Singer navodi je protuvoljna eutanazija. Eutanazija se smatra protuvoljnom ukoliko je osoba koja je eutanazirana bila sposobna pristati na svoju smrt, ali je izabrala nastaviti živjeti. »Eutanazija protiv volje osobe je ona koja je počinjena uz primjenu sile, prijevare ili na neki drugi način kojim se izričito negira volja osobe. Takva eutanazija je kazneno djelo ubojstva, a može imati obilježja i kvalificiranog ubojstva«[66] Singer govori o ključnoj ulozi pitanja koje se postavlja pacijentu: »Postoji značajna razlika između ubijanja nekoga tko izabire nastaviti živjeti i ubijanja nekoga tko nije pristao biti ubijen, ali bi pristao da ga se pitalo.«[67] Takvi slučajevi su rijetki jer je teško zamisliti osobu koja je sposobna pristati i pristala bi da ju se pitalo, ali ju se nije pitalo. Ubiti nekoga tko nije pristao biti ubijen može se smatrati eutanazijom samo u situacijama kada je motiv ubijanja želja da se spriječi bol i patnja osobe koja se ubija. Singer zaključuje da su slučajevi protuvoljne eutanazije vrlo rijetki.[68]

c) Ne-dobrovoljna eutanazija

Treća vrsta eutanazije koju Singer navodi je ne-dobrovoljna eutanazija. »Nedobrovoljna eutanazija je ona koja je počinjena bez izričitog pristanka osobe. Nedobrovoljnom eutanazijom smatra se i ona kod koje se pristanak izvodi iz hipotetičke volje pojedinca ili iz pristanka bližih članova obitelji koji zamjenjuje pristanak osobe u pitanju.«[69] Marinić navodi dva stanja u kojima se najčešće razmišlja o eutanaziranju ljudi,a to su terminalna faza bolesti i trajna invalidnost.[70] U vrstu ne-dobrovoljne eutanazije spadaju ljudska bića koja nisu sposobna razumjeti izbor između života i smrti. »U one koji ne mogu dati pristanak spadala bi novorođenčad koja je neizlječivo bolesna ili ima tešku invalidnost, te ljudi koji su zbog nesreće, bolesti ili starosti trajno izgubili sposobnost razumijevanja ove odluke, a prethodno

[66] Turković, Roksandić Vidlička, Marševelski, »Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo«, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 17 br. 1 (Zagreb,2010.), od str. 223 do 246, na str. 226.

[67] Singer, *Praktična etika*,str. 135.

[68] Isto, str. 135.

[69] Turković, Roksandić Vidlička, Marševelski, »Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo«, str. 225.

[70] Marko Marinić, »Loše stanje organizma kao "dovoljan" argument za eutanaziju osoba s invaliditetom«, *Obnovljen život*, vol. 62 br. 2 (Zagreb,2007.), od str. 131 do 148, na str. 135.

nisu zatražili ili odbili eutanaziju u tim okolnostima.«[71] Razvoj i primjena suvremene medicine povećala je izglede za preživljavanje vitalno ugrožene novorođenčadi, ali ponekad je stanje beznadno i ako se radi o novorođenčadi s teškim malformacijama ili izrazito male porođajne mase, liječnici su stavljeni pred dilemu treba li primijeniti medicinske postupke intenzivne skrbi.[72] Singer navodi neke od primjera ne-dobrovoljne eutanazije. Prvi primjer je primjer Louisa Repouillea koji je imao sina koji se bio neizlječivo slabouman, bio je prikovan za krevet od malena i pet godina slijep. Repouille je z svog sina rekao da je bio kao mrtav cijelo vrijeme, nije mogao hodati, govoriti, a kamoli neto više od toga. Repouille je naposljetku ubio svog sina kloroformom.[73] Drugi primjer koji Singer navodi je slučaj iz 1988. godine. Samuel Linares bio je novorođenče koje je progutalo maleni predmet koji mu je zapeo u dušniku te prouzročio gubitak kisika u mozgu. Nakon tog nesretnog događaja Samuel je u stanju kome primljen u bolnicu u Chicagu te su ga priključili na respirator. Nakon što se Samuelovo stanje nije promijenilo osam mjeseci, njegov otac i majka došli su mu u posjetu, majka je izišla iz sobe, a otac je izvukao pištolj i otkopčao Samuela s respiratora te ljuljao dijete u svom naručju dok nije umrlo. Kada je bio siguran da je Samuel mrtav, spustio je pištolj te se predao policiji. Bio je optužen za ubojstvo, ali je velika porota odbila podići optužnicu za ubojstvo te je kasnije dobio uvjetnu kaznu zbog korištenja pištolja.[74] U ovim dvama slučajevima kod eutanaziranih osoba nema želje za umiranjem te se ove situacije smatraju opravdanim okončanjem ljudskog života. Singer smatra da je slučaj nekoga tko nikada nije mogao izabrati hoće li živjeti ili umrijeti jednostavniji nego slučaj osobe koja je tu mogućnost imala pa ju je izgubila.[75] Što se tiče razlike između ubijanja novorođenčadi s invalidnošću i normalne novorođenčadi nema veze s pravom na život nego s drugim aspektima ubijanja. Rođenje djeteta je inače sretan događaj za roditelje, ali ukoliko se dijete rodi s invalidnošću, roditelji mogu s dobrim razlogom žaliti što se dijete uopće rodilo. Kada roditelji čuju djetetovu dijagnozu budu zastrašeni mogućim odgajanjem djeteta u tom stanju te nisu voljni da dijete nastavi živjeti. Stoga se eutanazija u takvom slučaju ne bi mogla braniti jer se za takvo dijete može očekivati da neće imati život vrijedan življenja. Stoga Singer zaključuje da je to vrlo kompleksno pitanje koje ima mnoštvo komplikacija u realizaciji, ali

[71] Singer, *Praktična etika*, str. 135.

[72]Din Durakovic, »Eutanazija u dječjoj dobi«, *JAHR*, vol. 5 no. 10 (Rijeka,2014.), od str. 387 do 405, na str. 393.

[73] Singer, *Praktična etika*, str. 136.

[74] Isto.

[75] Isto, str. 137.

ubijanje novorođenčeta s invalidnošću nije moralno ekvivalentno ubijanju osobe te vrlo često uopće nije pogrešno.[76]

4.1. Povijest eutanazije i aktualno stanje u zemljama Europske unije

Rasprava o eutanaziji započela je sedamdesetih godina devetnaestog stoljeća u Velikoj Britaniji i SAD-u.[77] Ernst Haeckel, njemački zoolog i filozof-prirodoslovac, zahtijevao je da se duševno i tjelesno neizlječivi bolesnici eutanaziraju, na bezbolan i prikladan način.[78] Nešto kasnije, 1920. godine, tom pitanju su pristupili pravnik Karl Binding i liječnik Alfred Hoche. U knjižici o slobodnom ubijanju životno nevrijednih života oni određuju koji su životi nevrijedni, nazivaju ih balastegzistencijama i govore da takve treba ukloniti iz zajednice živih. Kasnije je i Adolf Hitler tu skupinu ljudi nazvao beskorisnim jedačima te teoriju gore navedenih profesora primijenio i u praksi. Tijekom Drugog svjetskog rata u ime samilosne smrti ubijeno je više desetaka tisuća ljudi, prvi na redu bili su zdravstveno i ekonomski nekorisni i štetni pa potom politički nepoželjni.[79] Jedan od najpoznatijih pobornika eutanazije bio je Joseph Fletcher, američki etičar. On govori o »nepopravljivim ljudskim vegetativcima, koji samo troše privatna i javna dobra«[80]. Iako su Nijemci imali bolno iskustvo što se tiče eutanazije u Drugom svjetskom ratu ipak je osnovano društvo za promicanje eutanazije 1980. godine.[81] Kasnije su se pojavljivali liječnici s priznanjima da su pomagali pacijentima da umru, jedan od njih bio je Julius Hacketal. U tu je svrhu napisao i priručnik kojim se koristila barem jedna od četiri austrijske medicinske sestre koje su 1991. osuđene zbog ubijanja bolesnika. One su takve pacijente nazivale »dosadnim i teškim bolesnicima« te je jedna od njih izjavila »Samo na moj konto ide dvadeset i pet ubojstava«.[82] 1995. godine u Italiji je otkriven »doktor smrti«, ginekolog Giorgio Conciani, koji je već prije uhićivan zbog ilegalnih pobačaja, osuđen zbog sterilizacije, osnivač kluba za eutanaziju, nikada nije priznao koliko je

[76] Isto, str. 144.

[77] Čehok, Koprek, *Etika: priručnik jedne discipline*, str. 274.

[78] Isto.

[79] Isto.

[80] Isto.

[81] Isto.

[82] Isto.

ljudi usmrćeno uz njegovu pomoć.[83] Što se tiče trenutačnog stanja po pitanju eutanazije, dozvoljena je u više zemalja Europske unije. Belgijski zakon o eutanaziji usvojen je 2002. godine, do sada se primjenjivao samo na odrasle osobe, ali je proširenjem tog zakona Belgija postala prva zemlja koja omogućava eutanaziju bez obzira na dob. Nizozemska i Belgija su jedine zemlje koje su legalizirale aktivnu eutanaziju, u kojoj se za eutanaziju primjenjuju različite mehaničke metode ili kemijske supstance radi što bržeg izazivanja smrti. U Nizozemskoj je eutanazija dozvoljena za starije od 12 godina. Prema zakonu iz 2005. godine, u Francuskoj je dozvoljena, u određenim slučajevima, neka vrsta eutanazije, tako što se prekida terapija pacijentu, ali liječnici ne smiju izvršiti aktivnu eutanaziju.U Luksemburgu je taj zakon usvojen 2009. godine ali je zabranjen za maloljetnike, dok je u Švicarskoj na snazi direktna eutanazija, što znači da liječnik može pacijentu odrediti smrtonosnu dozu nekog lijeka, ali taj lijek pacijent mora sam odlučiti uzeti. U Norveškoj, liječnik ima pravo odlučiti prekinuti terapiju pacijentu ako to zatraži pacijent na samrti ili članovi njegove obitelji u slučaju da bolesnik ne može samostalno komunicirati s okolinom. U Danskoj pacijent može napisati medicinsku oporuku koji liječnici moraju ispoštovati. U Njemačkoj se tolerira pasivna eutanazija. Nijemci koriste pomoć da se umre, što uključuje mogućnost da liječnik prekine terapiju, ali samo ako pacijent to želi i jasno stavi do znanja. U Velikoj Britaniji je eutanazija zabranjena, ali liječnik može pacijentu na samrti dati jaku dozu morfija, iako se zna da od toga može umrijeti, što se opravdava ciljem liječnika da pacijentu otkloni bol. U Španjolskoj, gdje je Katolička crkva posebno aktivna u osuđivanju eutanazije, zakon dozvoljava pacijentu pravo da odbije liječenje. U Grčkoj i Rumunjskoj je eutanazija strogo zabranjena i liječniku prijeti do sedam godina zatvora ukoliko izvrši eutanaziju. U Poljskoj i Irskoj je sličan slučaj, a liječnicima prijeti zatvorska kazna od 5 do 14 godina. U Srbiji i BiH eutanazija se smatra ubojstvom, dok je u Hrvatskoj zabranjena, ali je zatvorska kazna manja, ovisno o slučaju.

[83] Isto.

5. Zaključak

Pravo na život je temeljno ljudsko pravo, ono osigurava jednakost svih ljudi pred zakonom i u usporedbi s drugim ljudima tj. članovima zajednice. Iako bi ovako postavljena definicija prava na život trebala biti univerzalna i vrijediti u svim društvenim zajednicama često dolazi do odstupanja od ovog, temeljnog, prava. Takva odstupanja vidljiva su većinom u kontroverznim zajednicama gdje su, najčešće žene, stavljene u nezavidnu poziciju i vrši se pritisak na njih i propitkuju se njihove odluke. U temeljna ljudska prava spada i pravo raspolaganja vlastitim tijelom, gdje se u temi pobačaja vidi pritisak kontroverzne struje. Dakako nisu samo žene na meti konzervativaca, česti su slučajevi gdje se ljudi različite vjere, rase, političkog opredjeljenja i mišljenja izopćavaju iz zajednice i smatraju nenormalnima samo zato što su drukčiji te se nakon toga možemo zapitati postoji li uopće univerzalno i općevažeće pravo na život? Vjerojatno ne postoji, eventualno kao ideja koja je loše realizirana, uzevši u obzir da se i 21. stoljeću javljaju sukobi i vode ratovi oko boje kože, vjeroispovijesti, političkog opredjeljenja itd. Mislim da će se svaki čovjek tijekom svog životnog vijeka u jednom ili više trenutaka osjećati kao da nije slobodan činiti što mu je volja bez obzira na to što svojim postupcima ne ugrožava druge. Stoga su tema pobačaja i tema eutanazije izrazito teške teme te izazivaju brojne rasprave i kontroverze. Obje strane – liberali i konzervativci imaju čvrste argumente kojima opravdavaju svoja stajališta. Većina ljudi ima svoje mišljenje o tim temama te će teško bilo što i bilo koji argument promijeniti njihovo mišljenje. Svaka od ovih strana ima svoje prednosti i mane, konzervativci se zalažu za pravo fetusa koje u potpunosti nadilazi pravo majke na izbor, što dovodi do toga da se u potpunosti zanemaruje ljudska sloboda izbora i da majka treba pod svaku cijenu roditi dijete iako ne želi, nema uvjete za dijete, silovana je, počinjen je incest nad njom itd. Dok se liberali zalažu za potpunu slobodu čovjeka da čini ono što želi sa svojim tijelom te fetus ne smatraju čovjekom koji ima prava te predlažu crte razgraničenja između fetusa i djeteta, zanemarujući postojanje žrtve u pobačaju, dobra stvar za koju se liberali zalažu je uzimanje kontracepcije i sprječavanje neželjenih trudnoća i samim time i pobačaja, što konzervativci tj. Katolička crkva smatra grijehom**.** Ono što smatram velikim nedostatkom u stavu konzervativaca je to što pokušavaju nametnuti svoje mišljenje gotovo svima te ima sve više slučajeva u Republici Hrvatskoj gdje predstavnici konzervativaca dolaze pred bolnice i klinike u kojima se izvršava pobačaj te mole i napadaju žene kojima je već i bez njih to jako teška i stresna odluka. Što se tiče pitanja eutanazije, to pitanje nije toliko aktualno kao pitanje pobačaja, vjerojatno zbog

manje rasprostranjenosti i legalnosti u samo nekim zemljama. Eutanazija je možda i teže pitanje nego sam pobačaj, teže je ubiti osobu s kojom smo proveli godine i sate, nego nerođeno dijete s kojim nismo niti upoznati. Prosuđivanje i donošenje stava o eutanaziji veoma je teško jer nam se čini daleko, te mislim da o tome možemo prosuđivati tek kada se nađemo u takvoj situaciji, gdje smo mi poželjeli umrijeti ili moramo odlučiti o eutanaziji nama bliske osobe.

6. Popis literature i izvora

1. Aničić, Miljenko, Janković, Vjekoslav, »Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku Crkve«, *Diacovensia : teološki prilozi*, Vol.19 No.2, Đakovo, 2011.
2. Cerjan-Letica, Gordana, »Prijepor o pobačaju: (ne)mogućnost dijaloga pokreta Za izbor i Za život«, *Revija za sociologiju*, Vol.28 No.1-2 , Zagreb, 1997.
3. Cicak, Maca, , »Aspekti dobre smrti«, *Ljetopis socijalnog rada*, vol. 15 br. 1, Zagreb, 2008.
4. Cifrić, Ivan, »Odgovornost za život u kontekstu bioetičkih pitanja«, *Socijalna ekologija*, vol. 14 br. 5 , Zagreb, 2005.
5. Čehok Ivan, Koprek Ivan, *Etika: priručnik jedne discipline* , Zagreb, Školska knjiga, 1996.
6. Duraković, Din, »Eutanazija u dječjoj dobi«, *JAHR*, vol. 5 no. 10 , Rijeka, 2014.
7. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18670
8. Jušić, Anica, »Palijativna medicina-palijativna skrb«, *Medicus*, vol. 10 br. 2, Zagreb, 2011.
9. Kulenović, Fahrudin, , »Etički izazovi našeg vremena«, *JAHR*, vol. 3 br. 6, Sarajevo, 2012.
10. Lorenzetti Luigi , »Liberalizam«, u: A. Starić (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009.
11. Marinić, Marko, »Loše stanje organizma kao "dovoljan" argument za eutanaziju osoba s invaliditetom«, *Obnovljen život*, vol. 62 br. 2 , Zagreb,2007.
12. Medicinska enciklopedija, Vol. 2, Zagreb, 1967.
13. Novaković, Dragutin, »Eutanazija i situacije umiranja«, *Revija za sociologiju*, vol. 21 no.2, Zagreb,1990.
14. Pollack Petchesky, Rosalind, »Reproduction, Ethics, and Public Policy: The Federal Sterilization Regulations«, 1979. raspoloživo na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.2307/3561518
15. Singer Peter, *Praktična etika*, Zagreb, KruZak, 2003.
16. Šegota, Ivan, »Nova medicinska etika i eutanazija«, *Društvena istraživanja*, vol. 5 br. 3-4, Rijeka, 1996.

17. Šeparović, Zvonimir, »Bioetika, pravo na život i medicina«, *Socijalna ekologija*, vol. 6 no. 4, Zagreb, 1997.

18. Tomašević Luka, »"Ne ubij!" Sveti zakon Božji«, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, Vol. 37 No 1., Makarska, 1997.
19. Turković, Ksenija, Roksandić Vidlička, Sunčana, Marševelski Aleksandar, »Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo«, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 17 br. 1, Zagreb,2010.

20. *Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece*, raspoloživo na: http://www.propisi.hr/print.php?id=9842>
21. *Ustav Republike Hrvatske*, raspoloživo na: https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske